

Rosenstare på Lövstaslätten och wilsonsimsnäppa i Ledskär helgen den 3–4 oktober 2014

TIMO JANHONEN

Timo Janhonen hade under årets första oktoberhelg en närmast osannolik utdelning. Efter att på Lövstaslätten ha uppmärksammat Upplands första dragbara rosenstare på nästan 15 år dröjde det mindre än 24 timmar innan Timo och hans fru Riikka dessutom upptäckte landskapets första wilsonsimsnäppa från tornet i Ledskär. Timo berättar själv om helgen som fick övriga Upplandsskådare att häpna och spilla ut fikakaffet.

När vi flyttade till Uppsala för ett par år sedan, följde fågelskådningen naturligtvis med. Som den hade gjort sedan barnsben. Ryggsäck, kikare och termosflaska är bland de minsta besvärerna när man flyttar. Om flyttlasset består av soffor, fätöljer, säng, gungstol och ett par havskajaker alltså. Upplands fågellokaler hittade jag på biblioteket och den visade sig vara en riktig pärla till bok. Det var lätt att hitta favoritlokaler. Åkte man till Hjälstaviken, Vendelsjön eller Ledskär blev man aldrig besviken. Och det var trevligt att lägga märke till alla de små skillnaderna i fågelvärlden på den

här sidan av Östersjön. Uppland är jättebra för till exempel rastande gäss, om man jämför med mina hemtrakter på finska sydkusten. Och alla dessa gröngölingar, blott sju fynd i Finland genom tiderna, alla i sydost! Däremot verkar det inte finnas lika goda sträcklokaler som hemma, och då hade jag ju ändå bara flyttat 33 mil fågelvägen!

Fredagen den 3 oktober var jag ute och fågelskådade på eftermiddagen, Lövstaslätten är hyfsat nära för mig, så det passade bra för ett par timmars exkursion. Jag parkerade på djurstallarnas östsida och gick vid hagarna längs grusvägen mot stora bron. Det var gott om småfågel i buskagen. På en plöjd åker fanns det en rastlös flock av sånglärkor. Jag kollade den där åkern extra noga, i hopp om någon sen stenskvätta. Det fanns även flera rovfåglar, en stenfalk jagade småfåglar och en fjällvråk spanade sorkar. Bortom stora bron blev det plötsligt ett kaos bland kråkor, kajor och starar. Starflockarna tog sikte mot djurstallarna medan kråkfågeln förblev kretsande i luften. Jag gick närmare. Två blå

FAKTA ROSENSTARE

Rosenstarens (*Pastor roseus*) huvudförekomst finns på stäpperna i Centralasien från Tien Shan-bergen västerut till Svarta havet. Arten är utpräglad social och kan lokalt förekomma i mycket stora antal. Med ett utpräglad nomadiskt uppträdande, som följd av att de aktivt söker sig till områden med tillfälligt

god tillgång på gräshoppor och andra insekter, har rosenstaren återkommande häckat i större antal betydligt längre västerut ända in i Europa. Arten flyttar i huvudsak till Indien och andra delar av södra Asien.

Fyndet på Lövstaslätten var rapportområdets femte och

Upplands sjunde i statistiken. Det görs numera 5–20 fynd årligen av rosenstare i landet och vid det här laget är över 200 noterade genom åren. Fyndbilderna har en tyngdpunkt i sydost, speciellt vårfynden, men arten är sedd i alla landskap utom Gästrikland (!).

” Två blå kärrhöks-
hanar verkade
mobba någonting.
Det visade sig
vara en ung
pilgrimsfalk som
satt på åkern. Jag
var riktigt nöjd.

kärrhöksanar verkade mobba någonting. Det visade sig vara en ung pilgrimsfalk som satt på åkern. Jag var riktigt nöjd.

Sedan ville jag titta närmare på stararna som var i färd med att flyga tillbaka till åkern i mindre grupper. Det var nog den första flocken jag fick syn på med tubkikaren som innehöll en ljus individ. Riktigt ljus. Sen dök allihop ner och försvann i det höga gräset. Endast de som blev sittande på grindstolpar var synliga, men de såg alla ut som vanliga starar. Jag gick närmare. Då jag var så nära som möjligt utan att kliva ut på åkern så flög flocken upp och bort mot stallarna igen. Den ljusa staren var med, och den såg bra ut. Vingarna var mörka, men kroppen ljus. Återigen fick jag gå efter flocken och på nytt flög de bort då jag kom lite närmare. Jag såg den ljusa staren bara i flykten och den var hela tiden långt borta, som närmast kanske hundra meter. Det verkade fortsatt lovande, ansiktet gav ett ljust intryck, men jag ville se den närmare för att vara helt säker. Men då tappade jag bort den. Jag kunde inte hitta den där jag trodde den landade och det fanns små grupper med starar överallt. Jag kollade alla flockar så noga jag bara kunde. Vanliga allihop. Jag fortsatte på detta sätt i minst en timme utan resultat.

Så gav jag till slut upp och gick besviken tillbaka till bilen. Jag hade kört kanske hundra meter då jag såg att det satt starar i ett dött träd. En snabb koll genom sidfönstret och där var den. Ut med tuben och strax kunde

Timos egen dokumentation av den unga rosenstare (*Pastor roseus*) som uppehöll sig tillsammans med vanliga starar på Lövstaslätten den 3–15 oktober 2014. FOTO: TIMO JANHONEN.

jag njuta av en ung rosenstare på nära håll! Den faktiskt nästan fyllde hela bilden med full zoom. Jag larmade den och tog med skakande händer några bilder med mobilen genom tuben. Fågeln satt helt lugnt och öppet och jag kunde gå igenom alla detaljer. Vilken lättnad. Tyvärr flög den ner till åkern just när de första skådarna dök upp. Där nere i det höga gräset var den svårsedd igen. Rosenstaren höll sig sedan kvar på platsen flera dagar och det var många som fick se den. Men jag undrar om någon såg den lika bra som jag, då den satt i det där döda trädet och putsade sig i eftermiddagssolen?

Nästa dag, lördagen den 4 oktober, skulle självklart ägnas åt fågelskådning. Det verkade ju finnas spännande fåglar där ute i markerna just nu. Fast på förmiddagen var vi upptagna med någonting mindre viktigt, städning kanske? Så först på eftermiddagen var jag på plats i Ledskärs fågeltorn med min fru Riikka. Vår favoritlokal i Uppland. Vädret var bra och det var gott om fågel. Gäss, änder och vadare. Man hade svårt att välja vad man skulle börja med. Vi tittade särskilt på vadarna. Vi hade sett häckande kärrensäppor (och massor av andra vadare) i finska Lappland tidigare i juni månad, så det var trevligt att se dem nu på väg

mot vinterkvarteren. Vi hade granskat hela strandlinjen och hade räknat några arter. Jag tror att Riikka räknade kärrensäppor och jag tofsvipor. Så vi hade spanat av fram och tillbaka kanske fyra gånger redan. Sedan svepte jag med tuben igen och fick syn på en märklig liten vadare bland tofsviporna. Hade den just anlänt? Vi hade inte sett den tidigare. Den var mycket ljus, hade gula ben, en smal och spetsig näbb och den sprang på stranden med bakdelen upp och huvudet ner. Födosökningsbeteendet var någonting helt egendomligt. Jag hade ingen aning om vad det var för något. Jag tittade på den med Riikka och diskuterade

FAKTA WILSONSIMSNÄPPA

Wilsonsimsnäppan (*Phalaropus tricolor*) häckar i präriemiljöer främst i västra Nordamerika och övervintrar i Sydamerika. Till skillnad från de två övriga arktiska simsäpporna tillbringas vintrarna inte främst ute till havs, utan arten dras gärna till saltsjöar och grunda laguner både under flytten och i vinterkvarteren.

Wilsonsimsnäppan i Ledskär blev Upplands första och Sveriges totalt tionde fynd. Observationerna uppvisar inte något tydligt mönster, med noteringar både vid kusten och i inlandet spridda hela vägen från Lappland i norr till Skåne i söder. Bortsett från ett septemberfynd, är alla tidigare svenska wilsonsimsnäppor sedda i maj-juni. Från våra grannländer föreligger fem fynd från Norge, nio från Danmark och fem från

Finland. De flesta även här under våren och i ett nordiskt perspektiv är faktiskt Ledskärsfågeln det senaste höstfyndet genom tiderna.

Vad gäller åldersbestämningen av wilsonsimsnäppan i Ledskär konstaterar Timo följande: "Att åldersbestämna wilsonsimsnäppa från det avståndet är inte helt enkelt. Båda åldersklasserna (1k och adult) genomför ruggning delvis redan innan de börjar höstflyttningen, vilken inkluderar huvud- och kroppsfjädrar. En ungfågel i oktober har kvarsittande juvenila vingtäckare och tertialer. Dessa fjädrar är mörka och tydligt ljuskantade och skiljer sig därmed tydligt från fågelns gråa ovsida. Även hos en adult fågel skiljer sig täckarnas utseende mot rygg- och skulderfjädrarna, men inte lika påtagligt eftersom de är ljusare och

saknar ungfågeln breda ljusa kanter. Problemet är att hos simsäppor är täckarfälten ofta dolda av skulderfjädrar och kroppsidans fjädrar, särskilt på simmande individer. Ledskärsfågeln verkade inte ha några juvenila täckare, men det långa avståndet försvårade denna bedömning. Tertialerna gav förvisso ett mörkt intryck, men inga tydliga ljusa kanter kunde ses vilket skulle kunna tyda på en adult fågel. Fågeln hade en mörkare hjässa jämfört med ryggen, men detta ger ingen åldersvägledning eftersom det kan bero både på sparade juvenila fjädrar eller oruggade fjädrar från sommarträkten hos adulta fåglar. Om fallet var det senare så skulle det kunna indikera en hane, som är mörkare tecknad på huvudet än honan."

Avstånden är vanligen stora vid Ledsjär, men några fotografer fick bild på wilsonsimsnäppan (*Phalaropus tricolor*). FOTO: HANS RUDHE

” Jag googlade ”Wilson’s Phalarope winter”, eller något liknande, och det visade sig att wilsonsimsnäppa faktiskt har gula ben i vinterdräkt.

olika vadare, men inget verkade stämma. Vi tänkte bara på vanligare arter. Dammsnäppa och svartsnäppa kanske, de har ju tunna spetsiga näbbar? Men nej, den var alldeles för liten, bara aningen större än kärnsnäpporna. Dessutom stämde färgerna inte alls. Vi kunde inte ens bestämma vilket släkte det rörde sig om. Och de där gula benen, de kändes faktiskt störande. Vi hade ingen fågelbok med oss så jag tog fram mobilen. Jag googlade ”Wilson’s Phalarope winter”, eller något liknande, och det visade sig att wilsonsimsnäppa faktiskt

har gula ben i vinterdräkt. Jag frågade Riikka vad hon trodde om wilsonsimsnäppa, men hon kunde inte riktigt tro att jag menade det på allvar. Men vi tittade på några bilder till på nätet, och det verkade stämma riktigt bra med den fågel vi stod och tittade på. Allt kändes överkligt. Att vi kanske hade råkat på en så här pass sällsynt fågel. På en kort eftermiddagsutflykt. Snart flyttade sig fågeln till vattnet och började födosöka simmande, precis som simsnäppor gör. Martin och Vilhelm Amcoff kom klättrande upp i tornet och jag hälsade på dem genom att säga att vi såg en möjlig wilsonsimsnäppa. Tillsammans kunde vi konstatera alla viktiga kännetecken. Fågeln sågs flyga och den hade inga vingband, övergumpen var vit och de där gula benen stack ut över stjärtspetsen. Till slut kändes det inte så dumt att vi först hade funderat på någon dammsnäppa. Wilsonsimsnäppan har tydligt längre ben och hals än de två vanligare simsnäpporna, vilket gör att formen påminner om en Tringavadare i miniatyr. Som tur var syntes fågeln bra även från småbåtshamnen så att alla tillresta kunde se den. Annars hade det ju blivit trångt i tornet. Två fina fåglar från varsitt vädersträck, öster och väster, under samma helg. Tänk vad man kan ha tur ibland – två dagar i rad!